

tourism industry in the country of activity. It was found that the data collected by filling in statistical forms that tourism stakeholders relevant publications, bulletins, web sites of the State Statistics Service of Ukraine, the regional statistical offices. Posted the most successful statistical publications and such which have drawbacks.

Keywords: tourism industry, statistics, tourism statistics, the main statistical sources of tourism, tourism development indicators, statistical reporting.

Рецензент: проф. Брич В.Я.

Надійшла 28.10.2016р.

УДК 911.3.:338.483

Надія СТЕЦЬКО

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ЕТНОФЕСТИВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

У статті розкрито теоретичні та методичні основи дослідження етнофестивального туризму в Україні. Досліджено зміст понять «державна етнокультурна політика», «фестивальний туризм», «українська мистецька традиція» як складова національної культури. З'ясовано, що суб'єктами створення фестивалю виступають організатори, учасники презентаційної частини та глядацька аудиторія. Визначено, що у науковій літературі декілька близьких за змістом понять мають реальне право на існування: «етнографічний туризм», «етнокультурний туризм», «етнічний туризм». Розкрито особливості організації етнофестивального туризму, що це складне явище, в якому переплітаються потреби і реальна діяльність людей, природні, технічні і економічні процеси. З наукової точки зору завдання полягає в тому, щоб виявити закономірності цього, хоча гетерогенного але цілісного явища. Вивчено зарубіжний та український досвід розвитку етнотуризму. З'ясовано сутність та складові етнотуризму, зарубіжний досвід організації етнотуристичної діяльності, потенційні можливості для становлення та розвитку етнічного туризму в Україні. Встановлено, що етнофестивальний туризм в Україні представлений широкою гамою культурно-пізнавальних турів, які організуються для відвідин національних і міжнародних ярмарок, виставок, спортивних змагань тощо. Сьогодні ці тури все частіше з'являються у переліку пропонованих туристичних послуг, які надають туристичні підприємства. Висвітлено, що Україна має значний потенціал для розвитку етнічного туризму. З'ясовано сучасний стан і перспективи етнофестивального туризму в Україні. Розкрито сутність етнофестивального туризму, проведено аналіз сучасного стану етнофестивального туризму, виокремлено осередки етнофестивального туризму, що формують основні туристичні потоки, запропоновано типові регіони України в контексті розвитку етнічного туризму.

Ключові слова: Етнофестивальний туризм в Україні, державна етнокультурна політика, фестивальний туризм, українська мистецька традиція як складова національної культури, етнотуризм, типові регіони України.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Кожній етнотериторіальній спільноті притаманна етнокультурна самобутність, яка невпинно піддається нівелюванню під впливом сучасних глобалізаційних процесів. Одним із явищ сучасності, що допомагає зберегти, акумулювати та представити на загал етноспецифіку окремої етногрупи виступає етнофестиваль. Особливою колоритністю, масовістю та значенням для розвитку туристичної галузі вирізняються етнографічні (етнічні) фестивалі України.

Сучасний туризм стає глобальним чинником розвитку цивілізації, однією зі складових економіки, соціальної сфери, духовної культури. Процеси, що відбуваються в туристичній індустрії світу, позначилися і на розвиткові туризму в Україні. В Законі України «Про туризм» держава визначає туризм як одну з пріоритетних сфер розвитку національної культури й економіки. Таке визначення стало досить актуальним після того, як набув популярності етнотуризм як один з напрямків культурно-пізнавального туризму. Світова практика доводить, що саме такий вид туризму здат-

ний задовольнити цілий ряд духовних потреб людини. Найбільш важливим в організації етнічного туризму є ознайомлення учасників з традиціями та культурою різних етносів.

Допитливість туриста до інших народів створює один із найбільш спонукальних туристичних мотивів, реалізація якого повною мірою уможливується у процесі відвідування етнофестивалів.

У такому контексті невід'ємною складовою процесу знайомства з культурою і звичаями іншої країни, регіону, етногрупи є етнофестивальний туризм.

Однією з ознак сучасного культурного простору України загалом є поширення етнофестивального руху, що на початку ХХІ ст., охопив міста і села. Причинами, що спровокували фестивальний «бум», стало прагнення громад поглиблювати етнокультурні здобутки та ширше презентувати мистецьку спадщину регіону.

Отже, актуальність дослідження зумовлена потребою вивчення етнофестивального туризму як суспільного явища, з'ясування значення і впливу циклу фестивальних акцій на

динаміку та географію туристичних потоків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та методичні аспекти дослідження перебуває в полі зору низки сучасних науковців: географів, туризмологів, етнологів, культурологів. Актуальність цієї теми підкріплена активізацією процесу «етнічного ренесансу» української нації. Для обґрунтування суспільно-географічних засад етнофестивального туризму регіону використано праці сучасних українських економіко-географів та туризмознавців: О. Бейдика, М. Дністрянського, А. Доценка, С. Іщука, М. Крачила, О. Любіцевої, М. Мальської, П. Масляка, Я. Олійника, М. Пістуна, І. Ровенчака, А. Степаненка, О. Шаблія; російських і західних географів і туризмологів А. Александрової, Д. Гетца, Ф. Котлера, Дж. Холловея.

Проблемам формування і розвитку етнонаціональних спільнот України та ефективності використання культурно-пізнавальної спадщини регіонів України присвячено дослідження: В. Грабовецького, Я. Дашкевича, В. Євдокименка, Я. Ісаєвича, В. Кравціва, Ю. Лаптева, С. Макарчука, Є. Пайкової, Н. Паньків, М. Рутинського, Р. Сливки, В. Стафійчука та ін.

Питаннями визначення поняття фестивального та етнофестивального туризму, концептуальним засадам їх розвитку в регіонах України та світі присвячені роботи вітчизняних та зарубіжних вчених: М.П.Крачила (1987) [7], О.О. Бейдика (2001) [1], D. O'Sullivan, J. Jackson Marion (2002) [19], О.Г. Топчієва, Ц. Ван (2005) [17], Ю.П. Грицьку-Андрієш, Ж.І. Бучко (2010) [4], М.Й. Рутинського (2011) [16], М.Я. Топорницької (2011) [16], В.Л. Петранівського, А.С. Лисив (2011) [13], О.І. Дутчак (2014) [5] та інші.

Мета дослідження. Метою дослідження є вивчення суспільних засад розвитку етнофестивального туризму в Україні. Для досягнення цієї мети було визначено низку завдань: розкрити зміст поняття «етнофестивальний туризм»; розробити методичні засади туризмознавчого дослідження організації етнофестивального туризму; вивчити передумови формування і розвитку етнофестивального туризму в Україні.

Виклад основного матеріалу. В основі державної етнокультурної політики в Україні на сучасному етапі є соціально-економічні, етнополітичні, світоглядні засади української держави, становлення сучасних демократичних відносин, пошуку оптимальних моделей трансформації українського суспільства особливого значення набувають ментально-психо-

логічні, світоглядні, ціннісно-нормативні та інші духовні передумови його функціонування, об'єднуючою основою яких є культура і, зокрема, міжетнічні культурні відносини.

Культура міжетнічного спілкування – узагальнююча характеристика суб'єкта спілкування, що володіє способами спілкування у багатоетнічному середовищі, які розкривають його участь у функціонуванні і розвитку соціальних та політичних інститутів, цінностей культури і норм спілкування з національними суб'єктами. Це дає можливість визначити культуру міжетнічного спілкування як систему характерних для особи, націй, класів і соціальних груп або суспільства в цілому ідей і уявлень, способів, форм і видів специфічної культурної діяльності, здійснюваних з метою поглиблення взаємодії і взаємовпливу людей різних національностей; сукупність норм і настанов, якими повинні керуватися члени суспільства у процесі безпосереднього спілкування.

Сутність державної етнокультурної політики полягає у відродженні етнічної самосвідомості й збереженні духовної і матеріальної культури етносів, сприянні розвитку їх етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності, забезпеченні інформаційних, культурних, освітніх потреб, у створенні умов для активного включення всіх етнокультур у духовне життя суспільства [9].

Одним з актуальних завдань державної влади на сучасному етапі є формування і проведення якісно нової державної регіональної політики. Державна регіональна політика – це складова не тільки соціально-економічного, а й етнонаціонального, етнокультурного розвитку країни, тісно пов'язаного із здійсненням адміністративної реформи та вдосконаленням адміністративно-територіального устрою.

Етнокультура в системі міждержавного співробітництва здійснюється шляхом задоволення етнокультурних і мовних потреб українців, які перебувають поза «ядром» українського етносу, є одним з найважливіших напрямів державної етнокультурної політики. Проведення трьох всесвітніх форумів українців продемонструвало, що фактично формується глобальний український культурний простір. У розвитку культурних зв'язків України із зарубіжними країнами важливу роль відіграла створена в 90-і роки ХХ столітті Українська всесвітня координаційна рада.

Державного регулювання в етнокультурній сфері за умов становлення громадянського суспільства є принцип демократизму. Фахові оцінки та громадська думка мають обов'язково враховуватися в діяльності державних органів

і установ. На цьому принципі ґрунтуються: Державна програма розвитку культури на період до 2007 року; Державна програма відродження й розвитку освіти національних меншин в Україні на 1994-2000 рр.; Національна програма «Закордонне українство» на період до 2005 року, інші цільові програми. Їх сутність і значення полягає у забезпеченні загальноукраїнського культурного поступу, збереженні духовної спадщини, культурному відродженні етнічних спільнот в Україні та української діаспори.

В Україні створюється, відповідно до принципу верховенства міжнародного права щодо національного законодавства, відповідна правова база із питань забезпечення рівних прав і можливостей представників усіх етнічних спільнот у сфері культури. Спираючись на міжнародний досвід, Україна формує правові засади регулювання міжетнічних відносин. У цілому за останнє десятиріччя в Україні ухвалено понад 300 нормативно-правових актів з питань культури. Українські законодавчі акти високо оцінені такими авторитетними міжнародними організаціями, як ООН та ОБСЄ.

Фундамент цієї бази є Конституція України, закони України «Про національні меншини в Україні», «Про мови», «Про громадянство», Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття), Державна програма розвитку культур національних меншин в Україні, Національна програма патріотичного виховання, формування здорового способу життя та інші документи.

Важлива роль і значення «Всеукраїнських та регіональних культурно-просвітницьких й національно-культурних об'єднань у зміцненні міжетнічної взаємодії, сприянні розвитку міжкультурного та міжетнічного діалогу в українському суспільстві» [9].

В Україні багато культурно-просвітницьких організацій, які мають загальнодержавний статус. Процес їх організаційного оформлення розпочався в кінці 80-х рр. ХХ ст., і на сьогодні в Україні діє більше 30 таких об'єднань.

Суспільно-політичні події, які відбулися в Україні на початку 2014 року, зокрема, анексія Криму та терористичні дії сепаратистів на південному сході нашої держави негативно вплинули на основний фактор кримської економіки – туризм у тому числі і етнофестивальному. Нестабільна політична ситуація, окупація АР Крим Російською Федерацією створила катастрофічну ситуацію в цій галузі.

У 1990-х роках в українському культурному середовищі народилася нова мистецька традиція – фестивальна. Фестивальний процес

стрімко розвивався, і тепер більшість усіх подій музичного и фольклорного мистецтва в Україні відбувається саме в межах численних фестивалів, що проводяться впродовж усього календарного року. Маючи на меті популяризацію тих або інших мистецьких проєктів серед широкої аудиторії, фестивалі формують новий регламент культурного життя, нову модель споживання мистецтва та задоволення культурних потреб: якщо раніше публіка «існувала» в часовому вимірі від концерту до концерту, від гастролей до гастролей, від сезону до сезону, то тепер – від фестивалю до фестивалю.

Фестивальна традиція має давню історію, що пов'язана з раннім етапом традиційного суспільства, яка згодом унаслідок тривалої еволюції отримує форму культурно-мистецького явища найрізноманітніших видів і спрямувань.

Фестиваль – французьке слово (прикметник від франц. *une fête* – свято), котре походить від лат. *festivus* – веселий, святковий і означає масове свято, що демонструє досягнення в галузі музики, театру, кіно, естради.

Відомо, що найпершими були музичні фестивалі у Великій Британії (Лондон, 1709), пов'язані з церковною музикою. З другої половини ХVІІІ ст. фестивалі проводилися в багатьох країнах Центральної Європи, переважно в Німеччині.

Проте лише в ХХ ст. фестивалі інституалізуються як міжнародні мистецькі форуми. В 1990-х фестивальний «бум» досяг України, поширення фестивального руху в її культурному просторі за часом збігається з процесом становлення незалежної держави.

Суб'єктами створення фестивалю виступають організатори, учасники презентаційної частини та глядацька аудиторія.

Етнічний туризм як правило представлений двома основними видами. По-перше, це відвідування існуючих поселень, що зберегли особливості традиційної культури і побуту певних народів. По-друге, під час етнотуристичних подорожей відвідуються музеї, особливий інтерес серед яких викликають «скансени» – так звані «живі музеї» з насиченими анімаційними програмами відтворення історичного середовища, де туристів приваблюють не лише окремі споруди, предмети старовини, а й професійні працівники-аніматори, які своїми заняттями відтворюють побут, поведінку, матеріальну і духовну культуру попередніх епох.

Відомі публікації про туристичні маршрути, за кордоном велику увагу приділяють збереженню історико-культурної спадщини і

організації етнічного туризму. Цей досвід в організації етнічного туризму, вивчення якого видається особливо важливим для України, сприяє пошуку альтернативних рішень в організації даного виду туризму. Серед країн, що розвиваються в цьому туристичному напрямку можна виділити Росію, Австралію, Канаду, Еквадор. [6, 15, 18, 19].

Етнічний туризм іноді називають також етнографічним, оскільки етнографія («народознавство») – це наука, що вивчає культурні та побутові особливості різних народів світу, а в даному випадку турист безпосередньо знайомиться з цими особливостями і, певною мірою, вивчає їх. Етнічний туризм виник як засіб, який використовується в багатьох країнах для підтримки економічного та культурного розвитку сільських регіонів і надання допомоги у збереженні культурної спадщини.

Вперше термін "етнічний туризм" було використано у 1977 р. В.Смітом, який визначив етнічний туризм як подорожі для вивчення культури та життя рідкісних чи екзотичних народностей. На прикладі тематичних досліджень індіанців о. Сан-Блас Панами і торайя – плем'я, що живе на півдні о. Сулавесі (Індонезія) – науковець виділив такі елементи етнотуризму як знайомство з умовами побуту та змістом культових церемоній [15].

Причина того, що етнічний туризм часто розглядають як ностальгічний, пов'язана, напевне, з тим, що туристи, які зацікавлені звичаями та культурою певної нації, в першу чергу, хочуть дізнатися про ті народи, з якими в них є хоча б які-небудь генетичні зв'язки. Тому неправильно поєднувати етно- та ностальгічний туризм в один напрям діяльності.

Етнотуризм – це вид туризму, який передбачає знайомство з етнокультурними традиціями окремого народу чи національної спільноти.

В умовах глобалізації майже неможливо знайти жодної етнічної спільноти, яка не відчула б на собі вплив культур інших народів. Найбільший інтерес у туристів, на думку дослідників, викликають такі елементи культури народу, як мистецтво, наука, освіта, релігія, історія, агрокультура, національна кухня і т.п.

У різноманітних класифікаціях туризму, на думку більшості туризмологів, передбачає визначення його окремих видів залежно від основного критерію – показника. Види туризму класифікують за такими показниками: за метою подорожі; за терміном поїздки; залежно від засобу пересування та виду транспорту; за сезонністю; за рівнем організованості; відповідно до демографічного показника та соціаль-

ного складу учасників подорожі; за дистиномцією туристичних потоків; за принципом оплати; за спеціалізованою організацією.

Традиційно дослідниками виділяються такі види туризму: культурологічний (знайомство з природними та історико-культурними атракціями, етносами й етнічними традиціями, визначними пам'ятками цивілізації, релігіями і культурами); анімаційно-розважальний; лікувально-оздоровчий; спортивний; екотуризм; діловий; спеціалізований (включає низку підвидів, таких як освітній, фестивальний, сентиментальний, гастрономічний, шоп-туризм, відвідування спортивних змагань тощо); паломництво.

Туризм етнографічний – це вид пізнавального туризму, основною метою якого є відвідування етнографічних об'єктів, що є історичною спадщиною народу, який проживав на цій території.

На нашу думку, дефініція «етнокультурний туризм» є більш вагомою за змістом та світоглядним значенням, ніж етнографічний туризм, оскільки відображає мотиваційно-пізнавальний інтерес туристів до духовно-матеріальних елементів культури конкретного народу (етносу).

Таким чином, у науковій літературі декілька близьких за змістом понять мають реальне право на існування: «етнографічний туризм», «етнокультурний туризм», «етнічний туризм».

Однією з активних форм безпосереднього залучення іноземних туристів в країну або вітчизняних туристів у регіони є організація фестивальних дійств, фольклорних свят тощо.

Фестивальний туризм – це широка гама культурно-пізнавальних турів, які організуються для відвідин національних і міжнародних ярмарків і виставок, спортивних змагань, серед яких особливе місце займають всесвітні олімпіади.

В Україні популярними стали **фестивальні тури**: фестивалі, фестини, вернісажі, мистецькі заходи, конкурси, шоу-програми.

Етнофестивальний туризм в Україні представлений широкою гамою культурно-пізнавальних турів, які організуються для відвідин національних і міжнародних ярмарок, виставок, спортивних змагань тощо. Сьогодні дані тури все частіше з'являються у переліку пропонувананих туристичних послуг, які надають туристичні підприємства.

Україна має значний потенціал для розвитку етнічного туризму. На державному обліку в Україні перебуває понад 130 тис. пам'яток, з них: 57 206 – пам'ятки археології (418 з

яких національного значення), 51 364 – пам'ятки історії (147), 5926 – пам'ятки монументального мистецтва (45), 16 293 – пам'ятки архітектури, містобудування, садово-паркового мистецтва та ландшафтні (3 541). Функціонує 61 історико-культурний заповідник, в тому числі 13 національних.

Значно поширені в Україні етнографічні музеї які збирають, зберігають, вивчають та експонують етнографічні колекції, які знайомлять сучасників із процесами етногенезу, побутом і культурою різних етнічних спільнот та історичних періодів. Більшість сучасних етнографічних музеїв країни репрезентують відвідувачам тематичні експозиції традиційної культури українського народу (ужитково-побутові й мистецькі предмети XVIII – початку XX ст.) та її локальних варіантів, зібраних з усіх етнографічних земель України (Лемківщина, Бойківщина, Гуцульщина, Буковина, низинне Закарпаття, Західне і Східне Поділля, Волинь і Центрально-Східне Полісся, Середня Наддніпрянщина, Слобожанщина, Донеччина, Надчорномор'я).

За роки незалежності України виникало багато приватних музеїв, серед яких важливе місце займають історико-культурні та етнографічні музеї.

На базі державних та приватних етнографічних музеїв України формуються сучасні етнічні тури.

До списку міжнародних фестивалів, що проводяться в Україні входять: Міжнародний фестиваль «Поліське літо з фольклором», Міжнародний фестиваль «Калинове літо на

Дніпрі», Міжнародний фестиваль «Етновир», Міжнародний фольклорний молодіжний фестиваль традиційної культури «Древлянські джерела» та інші.

Поштовхом до розвитку етнічного туризму і формування загальнонаціональної ідентичності стали державні програми: Програма розвитку краєзнавства на період до 2010 року (затверджена Постановою КМУ від 10 червня 2002 р. № 389), Державна програма розвитку туризму на 2002-2010 роки (затверджена Постановою КМУ від 29 квітня 2002 р. № 583). У «Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року» (затверджена Постановою КМУ від 21 липня 2006 р. № 1001) згадується значна кількість пам'яток історії та культури, які можуть привабити іноземних та вітчизняних туристів, наголошується на низькому рівні інформаційно-рекламного забезпечення на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Географія фестивального туризму (територіальний аспект) пов'язана з збереженням етнокультурної мозаїчності етносів України, територіально локалізується в окремих етнографічних регіонах, адміністративно-політичних одиниць.

Карпати і Крим є своєрідними територіями, де найбільше збереглися поліетнічні риси традиційної культури й побуту. Регіональні особливості культури й побуту, народні пісні й танці, святкові гуляння виступають важливим етнокультурним ресурсом. Територіальний зріз основних джерел ресурсів етнічного туризму в Україні показано в таблиці 1.

Таблиця 1

Ресурси етнічного туризму в Україні*

Основні джерела традиційної культури й побуту народів України	Регіони поширення
1. Традиційна культура українців: - гуцульські ремесла й народне мистецтво;	Коломия, Косів, Рахів
- писанок;	Космач
- художнє ткацтво;	Кролевець
- лозоплетіння;	Боромля
- художній розпис;	Петриківка
- музей майстра української народної творчості Т. Гараса;	Вашківці
- килимарство, вишивки;	Дегтярі й Решитилівка
- гончарство;	Опішня
- всеукраїнський ярмарок народних ремесел	Сорочинці
2. Традиційна культура етнічних меншин: - кримських татар;	Крим
- болгар та гагаузів;	Одеська область
- євреїв;	(Одеська, Київська, Житомирська області),
- молдаван;	Буковина, Одещина
- румун;	Закарпаття, Буковина
- угорців, словаків;	Закарпаття
- поляків (Львівська, Вінницька та Житомирська області),	Львівська, Вінницька, Житомирська об.
- греків.	Донецька область.

* складено автором

Основні етнофестивалі в Україні показано в таблиці 2.

Таблиця 2

Основні етнофестивалі в Україні*

Основні етнокультурні фестивалі та регіони поширення
1. Етнокультурні фестивалі
- «Всесвітні бойківські фестини» «До чистих джерел» м. Турка
- «Бойківська ватра» м. Долина
- «Бойківська Дрогобиччина» с. Нагуєвичі
- «Карпатія» м. Львів-Трускавець
- фестиваль «Борщу» м. Борщів, Тернопільської області
- фестиваль дерунів фестиваль м. Коростень, Житомирської області
- «Дзвони Лемківщини» м. Монастириськ
- «Підкам'янь» с. Підкам'янь
- «Дзвони Покрова» м. Львів
- «Шешори» с. Шешори
- міжнародні гуцульські фестивалі 1991-2012 рр. Карпати
- Карпатський вернісаж м. Івано-Франківськ
2. Етнофестивалі національних культур
- фестиваль словацької народної пісні та танцю с. Середне, Закарпаття
- фестиваль етнічної музики «Тайстра Чугайстра» м. Львів
- свято румунського народного мистецтва (с. Біла Церква, Рахівський район)
- українсько-чеське фольклорне свято «Колочаївське ехо Тереблянської долини» с. Колочава, Міжгірський район
- фестиваль національних кухонь «Буковинська кухня» м. Чернівці
- фестиваль культур народів світу «Jazz Bez» (Львів-Трускавець)
- фестиваль національних меншин «Мелодії соляних озер» с. Солотвино, Тячівський район.
3. Гастрономічні фестивалі
- фестиваль «Борщу» м. Борщів, Тернопільської області
- фестиваль дерунів фестиваль м. Коростень, Житомирської області
- фестиваль кави м. Львів
- фестиваль меду-закриття сезону с. Раківці, Львівська область
- свято «Бойківського меду» м. Долина
- фестиваль чаю м. Золочів
- «Гуцульська бринза» м. Рахів
- «Верховинське сало» с. Міжгір'я, Закарпатська область
- «Гуцульська ріпа» с. Лазенщина, Закарпатська область
- свято «Пампуха» м. Львів
- «Берлібанський банош» с. Костилівці, Рахівського району
- «Червене вино» м. Мукачів
- винний фестиваль м. Берегово
- фестиваль шоколаду м. Львів
- «Львів – столиця ремесел» м. Львів
- «Країна мрій» м. Київ
4. Фестивалі (історичної реконструкції), відтворюючі («жива історія») окремі історичні епохи й періоди, окремі події у поєднанні з етнокультурними заходами й спортивними змаганнями
- фестиваль української середньовічної культури «Тустань» с. Урич, Сколівський район
- фестиваль середньовічної культури «Львів давній» м. Львів
- довга історична реконструкція епохи Київської Русі «Парк Київської Русі» Обухівський район, Київська область
- історичного фехтування й слів теменно-варяжської культури «Коровель» Чернігівська область
- міжнародний рицарський турнір «Білгородська фортеця» м. Білгород-Дністровський, Одеська область
- фестиваль воєнно-історичної реконструкції « Terra Heroika» м. Кам'янець-Подільський
- міжнародний історико-художній фестиваль «Генуезький шлем» м. Судак
- рольова гра «Христовий похід» с. Нова Гута, Хмельницька область
- молодіжна теренова гра «Гурби-Антонівці» біля с. Антонівці на межі Тернопільської та Рівненської областей

* складено автором

Таким чином, проведений аналіз не претендує на повноту та вичерпність етнокультур-

ної й фестивальної інформації, але дає можливість у подальшому цілеспрямованих науко-

вих пошуків у дуже перспективному напрямку української туристології етнофестивального туризму.

Етнокультурний й етнофестивальний туризм спільно з зеленим у сучасних економіко-демографічних умовах здатний реально допомогти малим поселенням України вижити, оскільки саме малі села своєю етнокультурною специфікою притягують до себе вітчизняного й іноземного туриста.

Етнофестивалі – популярне явище в Україні, яке демонструє чітку тенденцію до якісного та кількісного зростання. Вони спрямовані на повернення до місцевих традицій, їх відновлення та збереження, на розвиток та популяризацію звичаїв і обрядів, автентичного фольклору тощо.

Серед науковців немає одностайності щодо доцільності наявної кількості фестивалів. Є дві точки зору щодо перспектив фестиваль-

ного туризму: одна за збільшення кількості фестивалів, інша – за збільшення масштабів дійств, їх якості.

Висновки. У класифікаційній системі туризму виділяють подієвий туризм як один з видів класифікації туризму за метою. Фестивальний туризм є підвидом подієвого туризму. Етнофестивальний туризм – один з різновидів фестивального туризму. Популяризація у форматі етнофестивальних дійств мають вирішальне значення для стійкого залучення і широкої диверсифікації туристичних потоків у межах досліджуваного регіону. Основними регіонами цього виду туризму є Львівщина, Закарпаття, Івано-Франківська області, а також АР Крим, м. Київ, Запорізька, Одеська, Чернівецька, Тернопільська, Хмельницька області. За сезоном основна кількість етнофестивалів припадає на весну і літо – відповідно 31 і 40%.

Література:

1. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування / О.О. Бейдик. – К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2001. – 304с.
2. Боже-Гарнье Ж., Шабо Ж. Очерки по географии городов: Пер. с фр. К.Т. Топуридзе и С.Н.Тагера / Вводная статья и ред. В. В. Покшишевского. - М.: Прогресс 1967. – 424 с.
3. Волков И.А. Этнокультурный туризм в Крыму: сущность и факторы развития // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. – Сер. "Экономика и управление". Т. 22 (61). – № 2. – 2009. – С. 113.
4. Грицку-Андрієш Ю.П. Фестивальний туризм у системі рекреаційно-туристської діяльності / Ю.П. Грицку-Андрієш, Ж.І. Бучко // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2010. – Вип.519-520. – С.56-60.
5. Дутчак О. І. Окремі аспекти розвитку етнофестивального туризму карпатського регіону України (на прикладі Львівської області) / О.І. Дутчак // Сучасний соціокультурний простір 2014 : матеріали наукової конференції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://int-konf.org/konf092014/874>.
6. Кожемякина В.А. Коренные народы Канады: этноязыковые и культурно-языковые проблемы // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.iling-ran.ru/library/sborniki/for_lang/2009_01/3.pdf.
7. Крачило Н.П. География туризма / Н.П. Крачило. – К.: Вища школа. 1987. – 208 с.
8. Кулаковська І.М. Розвиток етнічного туризму на Житомирщині в часи становлення державності України/ Київський національний університет культури і мистецтв // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vdakk/2012_3/26.pdf
9. Леонова А.О. Державна етнокультурна політика в сучасній Україні: Теорія і практика: Моногр. – К.: ДАКК КіМ, 2005. – 275 с.
10. Новик А. Етнічні фестивалі / Анна Новик // Поступ – 9 червня 2009. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <http://postup.brama.com/usual.php?what=64415>
11. Офіційний сайт туристичної компанії "Унікальна Україна" // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uu-travel.com/lang/ua/tour/id/poltavaopishne-051/>.
12. Офіційний сайт СІОФ (Міжнародної ради організацій фольклорних фестивалів і народних мистецтв) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cioff.org/contact-section.cfm?id=72>.
13. Петранівський В.Л. Етнокультурний і етнофестивальний туризм: теорія і практика / В.Л. Петранівський, А.С. Лисик // Розвиток етнотуризму : проблеми та перспективи : [Текст] : зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф. Молодих вчених (Львів, 2-3 березня 2011р.) / – Львів : ЛІЕТ, 2011. – С. 28-41.
14. Про затвердження Порядку організації і проведення в Україні Міжнародних фестивалів народної творчості. Наказ Міністерства культури і освіти від 06.08.98 № 363 // [Електронний ресурс].— Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0629-98>.
15. Ресурсы этнического туризма в Самарской области: учеб. пособие / Сост.: С.Э.Зубов, М.В.Кржижевский.– Самара, 2007. – С. 5.
16. Рутинський М. Й. Етнофестивальний туризм: теоретичні засади й етногеографічні аспекти організації / М. Й. Рутинський, М.Я. Топорницька // Географія та туризм: Наук. зб. / Відп. ред. Я. Б. Олійник. – К.: Альтерпрес, 2011. – Вип. 16. – С. 82-93.
17. Топчів О. Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики: Навчальний посібник / О.Г. Топчів. – Одеса: Астропринт, 2005. – 632 с.
18. Euro-Festival Project: Arts Festivals and European Public Culture. - [Електронний ресурс]. Режим доступу <http://www.euro-festival.org/>
19. Daine O'Sullivan. Festival Tourism: A Contributor to Sustainable Local Economic Development / O'Sullivan Daine, J. Jakson Marion // Journal of sustainable tourism. 2002. – Vol.10. – N.4.

References:

1. Beydyk O.O. Rekreatsinyo-turyst-s'ki resursy Ukrainy: metodolohiya ta metodyka analizu, terminolohiya, rayonuvannya / O.O. Beydyk. – K.: Vydavnycho-polihrafichnyy tsentr “Kyyivs'kyy universytet”, 2001. – 304s.
2. Bozhe-Harn'e Zh., Shabo Zh. Ocherky po heohrafiyu horodov: Per. s fr. K.T. Topurydze y S.N.Tahera / Vvodnaya stat'ya y red. V. V Pokshyshevskoho. - M.: Prohress 1967. – 424 s.
3. Volkov Y.A. Etnokul'turnyy turizm v Krymu: sushchnost' y faktory razvitya // Uchenye zapysky Tavrycheskoho natsional'nogo unyversyteta ym. V.Y. Vernadskoho. – Ser. “Ekonomyka y upravlenye”. T. 22 (61). – # 2. – 2009. – S. 113.
4. Hrytsku-Andriyesh Yu.P. Festyval'nyy turizm u systemi rekreatsinyo-turyst-s'koyi diyal'nosti / Yu.P. Hrytsku-Andriyesh, Zh.I. Buchko // Naukovyy visnyk Chernivets'koho universytetu. - 2010. - Vyp.519-520. - S.56-60.
5. Dutchak O. I. Okremi aspekty rozvytku etnofestyval'nogo turizmu karpat's'koho rehionu Ukrainy (na prykladi L'vivs'koyi oblasti) / O.I. Dudchak // Suchasnyy sotsiokul'turnyy prostir 2014 : materialy naukovoї konferentsiyi [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://int-konf.org/konf092014/874>.
6. Kozhemyakyna V.A. Korennyye narody Kanady: etnoyazykovyye y kul'turno-yazykovyye problemy // [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.iling-ran.ru/library/sborniki/for_lang/2009_01/3.pdf.
7. Krachylo N.P. Heohrafiya turizma /N.P. Krachylo. – K.: Vyshcha shkola. 1987. – 208 s.
8. Kulakovs'ka I.M. Rozvytok etnichnogo turizmu na Zhytomyrshchyni v chasy stanovlennya derzhavnosti Ukrainy/ Kyyivs'kyy natsional'nyy universytetu kul'tury i mystetstv // [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vdakk/2012_3/26.pdf
9. Leonova A.O. Derzhavna etnokul'turna polityka v suchasnyy Ukraini: Teoriya i praktyka: Monohr. - K.: DAKK KiM, 2005. - 275 s.
10. Novyk A. Etnichni festyvali / Anna Novyk // Postup – 9 chervnya 2009. – [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu do dzherela: <http://postup.brama.com/usual.php?what=64415>
11. Ofitsiyyny sayt turystychnoyi kompaniyi "Unikal'na Ukrayina" // [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://uu-travel.com/lang/ua/tour/id/poltavaopishne-051/>.
12. Ofitsiyyny sayt CIOFF (Mizhnarodnoyi rady orhanizatsiy fol'klornykh festyvaliv i narodnykh mystetstv) // [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.cioff.org/contact-section.cfm?id=72>.
13. Petranivs'kyy V.L. Etnokul'turnyy i etnofestyval'nyy turizm: teoriya i praktyka / V.L. Petranivs'kyy, A.S. Lysyk // Rozvytok etnoturizmu : problemy ta perspektyvy : [Tekst] : zb. mater. Vseukr. nauk.-prakt. konf. Molodykh vchenykh (L'viv, 2-3 bereznya 2011r.) / – L'viv : LIET, 2011. – S. 28-41.
14. Pro zatverdzhennya Poryadku orhanizatsiyi i provedennya v Ukraini Mizhnarodnykh festyvaliv narodnoyi tvorchosti. Nakaz Ministerstva kul'tury i osvity vid 06.08.98 # 363 // [Elektronnyy resurs].— Rezhym dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0629-98>.
15. Resursy etnycheskoho turizma v Samarskoy oblasti: ucheb. posobyе / Sost.: S.E.Zubov, M.V.Krzhyzhevskyy.– Samara, 2007. – S. 5.
16. Rutyns'kyy M. Y. Etnofestval'nyy turizm: teoretychni zasady y etnoheohrafichni aspekty orhanizatsiyi / M. Y. Rutyns'kyy, M.Ya. Topomyts'ka // Heohrafiya ta turizm: Nauk. zb. / Vidp. red. Ya. B. Oliynyk. – K.: Al'terpres, 2011. – Vyp. 16. – S. 82-93.
17. Topchiyev O. H. Suspil'no-heohrafichni doslidzhennya: metodolohiya, metody, metodyky: Navchal'nyy posibnyk / O.H. Topchiyev. – Odesa: Astroprynt, 2005. – 632 s.
18. Euro-Festival Project: Arts Festivals and European Public Culture. - [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu <http://www.euro-festival.org/>
19. Daine O"Sullivan. Festival Tourism: A Contributor to Sustainable Local Economic Development / O"Sullivan Daine, J. Jakson Marion // Jurnal of sustanable tourism. 2002. – Vol.10. – N.4.

Аннотация:

Н. Стецко. КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ ЭТНОФЕСТИВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ В УКРАИНЕ.

В статье раскрыты теоретические и методические основы исследования этнофестивального туризма в Украине. Исследовано содержание понятий «государственная этнокультурная политика», «фестивальный туризм», «Украинская художественная традиция» как составляющая национальной культуры. Выяснено, что субъектами создания фестиваля выступают организаторы, участники презентационной части и зрительская аудитория. Определено, что в научной литературе несколько близких по значению слов имеют реальное право на существование: «этнографический туризм», «этнокультурный туризм», «этнический туризм». Раскрыты особенности организации этнофестивального туризма, это сложное явление, в котором переплетаются потребности и реальная деятельность людей, природные, технические и экономические процессы. С научной точки зрения задача состоит в том, чтобы выявить закономерности этого, хотя гетерогенного, но целостного явления. Изучено зарубежный и украинский опыт развития этнотуризма. Выяснено сущность и составляющие этнотуризма, зарубежный опыт организации этнотуристической деятельности, потенциальные возможности для становления и развития этнического туризма в Украине. Установлено, что этнофестивальный туризм в Украине представлен широкой гаммой культурно-познавательных туров, организуемых для посещения национальных и международных ярмарок, выставок, спортивных соревнований. Сегодня эти туры все чаще появляются в перечне предлагаемых туристических услуг, которые предоставляют туристические предприятия. Освещены, что Украина имеет значительный потенциал для развития этнического туризма. Выяснено современное состояние и перспективы этнофестивального туризма в Украине. Рассмотрено географию фестивального туризма (территориальный аспект) связана с сохранением этнокультурной мозаичности этносов Украины, территориально локализуется в отдельных этнографических регионах, административно-политических единиц. Карпаты и Крым являются своеобразными территориями, где больше всего сохранились политехнические черты традиционной культуры и быта. Региональные особенности культуры и быта, народные

песни и танцы, праздничные гуляния выступают важным этнокультурным ресурсом. Раскрыта сущность этнофестивального туризма, проведен анализ современного состояния этнофестивального туризма, выделены ячейки этнофестивального туризма, формирующие основные туристические потоки, предложено типичные регионы Украины в контексте развития этнического туризма.

Ключевые слова: этнофестивальный туризм в Украине, государственная этнокультурная политика, фестивальный туризм, украинская художественная традиция как составляющая национальной культуры, этнотуризм, типичные регионы Украины.

Abstract:

N. Stetsko. DEVELOPMENT FRAMEWORKS ETHNIC FEST TOURISM IN UKRAINE.

The article deals with theoretical and methodological foundations of research of ethnic fest tourism in Ukraine. There is researched the content of concepts of «state ethno-cultural policy», «fest tourism», «Ukrainian artistic tradition» as a part of national culture. It has been found that the subjects of the fest creation are organizers, participants of the presentation and the audience. It also has been determined that in scientific literature there are several similar in content concepts that have a real right to exist: «ethnic fest tourism», «ethnic-cultural tourism» and «ethnic tourism». The features of ethnic fest tourism, which is a complex phenomenon in which intertwine human needs and activities, natural, technical and economic processes, are explored. Scientific challenge is to identify patterns of this, although heterogeneous, but coherent phenomena. The article explores foreign and Ukrainian experience of ethnic tourism. The essence ethnic tourism and its components, foreign experience of ethnic tourism activities, the potential for the formation and development of ethnic tourism in Ukraine has been investigated. It has been found that ethnic fest tourism in Ukraine is represented with a wide range of cultural-cognitive tours, which are organized to visit national and international fairs and exhibitions, sporting events, etc. Nowadays these tours appear more often in the list of offered tourist services provided by travel companies. The research shows that Ukraine has great potential for development of ethnic tourism. There is shown the current state and prospects of ethnic fest tourism in Ukraine. The article explores festival tourism geography (territorial dimension), which is associated with preservation of ethnic and cultural mosaic of ethnic groups in Ukraine and is geographically localized in specific ethnographic regions, administrative and political units. The Carpathians and Crimea are the areas where polytechnic features of traditional culture and way of life are most preserved. Regional peculiarities of culture and life, folk songs and dances, holiday festivities are the important ethno-cultural resource. There is analysed the essence of ethnic fest tourism, current state of ethnic fest tourism, centres of ethnic fest tourism that form the main tourist flows and there were suggested the typical regions of Ukraine in the context of ethnic tourism.

Keywords: ethnic fest tourism in Ukraine, state ethno-cultural policy, festival tourism, Ukrainian artistic tradition as part of the national culture, ethnic tourism and typical regions of Ukraine.

Рецензент: проф. Брич В.Я.

Надійшла 12.10.2016р.

УДК 911.3:338.48

Петро ЦАРИК

ПІДХОДИ ЩОДО ОПТИМІЗАЦІЇ ФУНКЦІОНАЛЬНО-ПРОСТОРОВОЇ СТРУКТУРИ РЕГІОНАЛЬНОЇ РЕКРЕАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ПОДІЛЛЯ

Розглянуто підходи до створення оптимізаційної функціонально-просторової моделі регіональної рекреаційної системи (PPC) Поділля. Висвітлено пріоритети і критерії ландшафтно-екологічної оптимізації території. Проаналізована роль національних природних і регіональних ландшафтних парків у функціонально-територіальній структурі PPC. З'ясовано проблеми та запропоновано заходи з оптимізації мережі рекреаційно-заповідних територій за рахунок створення нових НПП і РЛП.

Ключові слова: регіональна рекреаційна система, функціонально-просторова структура, оптимізаційна модель.

Постановка завдання. У даний час питання формування і розвитку регіональних рекреаційних систем отримує все більше практичне спрямування, оскільки зростають потреби у короткотривалому відпочинку і оздоровленні жителів міст, містечок, зрештою і сільських населених пунктів. Регіональні рекреаційні системи ні функціонально, ні просторово не готові до реалізації цих завдань, оскільки йде процес їх формування. Ефективне функціонування PPC Поділля можливе за умов оптимізації просторової структури, збалансу-

вання функціональних особливостей підсистем і базових компонентів. У публікації зроблено спробу оцінки й аналізу функціонально-просторової ролі НПП і РЛП Поділля у регіональній рекреаційній системі.

Аналіз останніх публікацій. Питанням вивчення даної проблеми присвячено багато праць. Зокрема, розглянуто роль регіональних рекреаційних і природоохоронних систем як складових ресурсозберігаючого природокористування [4], роль національних природних і регіональних ландшафтних парків у національ-